

NÂMİK KEMÂL'DE VARLIK MESELESİ VE ALLAH

Dr. Önder GÖÇÜN

Türk Edebiyatı Tarihi'nde, kısaca; vatan, millet ve hürriyet şairi olarak tanıdığımız Nâmık Kemâl, İslâmiyet açısından bakıldığı zaman; Allah'ın Varlığı, Birliği ve Azameti karşısında duyduğu derin hürmet ve yarattıklarına beslediği sonsuz hayranlık hissi ile hemen dikkatimizi çeker.

Nitekim, 19 Teşrin-i Sâni 1288 tarihli ve 6 numaralı İbret gazetesinde yayınlanan «Âile» başlıklı makalesinde şöyle der :

«İnsanı peder hâsıl eder, kâbile doğurdur, vâlide besler. Fakat, cümleyi halk eden Feyyâz-ı Kerîm'dir ki; Zât'ına ibâdet, Sun'una ma'rifet, ibâdına şefkat irâde ediyor».

Nâmık Kemâl, Allah telâkkisinde İslâmî prensiplere daima gönülden bağlı kalmıştır. Vatan, Millet, Hürriyet, Müsâvât, Kâinat, Dünya, Âhiret, Tabiat, Cemiyet, Askerlik, Hukuk, İktisat, Mâliye, Maarif, Ticâret, Âile, Beşer, Ahlâk, Siyâset.. vs. gibi her husustaki duygu ve düşüncelerini İslâmî hükümlerle desteklemiş ve birleştirmiştir. Hemen bütün tekliflerinde İslâmiyet'e geniş ölçüde yer vermiştir. Bu itibarla O; Tanzimat muharrirleri içinde, İslâmî mefhumlara temas bakımından ayrı bir yer işgal eder.

Varlık âlemine ve ondaki İlâhî nizamı son derece hayranlık besleyen şairimiz, bu maksatla :

«Dikkatle bakılırsa, bu kângâh-ı Kudret'in her zerresi bir cihân-ı hikmet, her lâhzası bir devr-i ibretidir. Akıl her gördüğünden müstefid olabilir, her işitdiğinde bir hisse-i ma'rifet bulabilir; hattâ, allâme-i riyâzî meşhur Newton, mahsûlât-ı ma'ârifin en

mu'cizlerinden olan kuvve-i câzibe kânûnlarını bir elmanın sükû-
tundan ibret-bîn olarak keşfeylemiştir.» (1)

«Zaman» mefhumundan hareketle :

«Mâzi meçhûl, istikbâl andan meçhûl!... Ezelden beri bir ka-
ranlık içinde dünyâya gelmişiz, gözümüzü açmışız; biraz nûr gör-
müşüz, ebede doğru gidiyoruz» (2).

şeklinde konuşarak, Allah'a da tam bir teslimiyet gösterir :

«İrâde-i İlâhiyye'ye karşı durulmaz. Bizim için, elden gelen
sa'yi sarf etmekden başka çâre yoktur» (3).

«Hakikî delil olmak bakımından, bizzat Allah kâfidir.» (4)
şeklindeki Âyet'e :

«Hakk'dır sözümüz Hakk ile isbât ederiz biz.» (5) diye atıfta
bulunarak, sözünün doğruluğuna Allah'ı şahit gösteren Kemâl
Bey'in, çeşitli eserlerinde Allah'ın Varlığı meselesine temasla;
Allah'ın güzel isimleri demek olan «Esmâü'l-Hüsna» veya «Esmâ-yı
Hüsna»'ya yer verdiğini görüyoruz.

İşte bu çalışmamız, o güzel isimlerin Nâmık Kemâl'in eser-
lerinde tesbiti gâyesine yönelmiştir. Şimdi, sırasıyla bunları gö-
relim :

1 — ALLAH :

Esmâü'l-Hüsna içinde, «İsm-i Âzam - En büyük İsim» ola-
rak bilinir. Şâirimiz, çeşitli vesilelerle bu ismi zikreder. Nite-
kim :

«Beni O'na Allah vermiş. Allah!.. Kimse ayıramaz!.. Kimse,
Allah'ın hükmüne karşı duramaz...» (6).

(1) İbret, İbret'den Numara : 3, Haziran — 1872.

(2) Celâleddin Harzemşâh, (15. Perde — 1, Meclis) Mısır — 1315, s. 363.

(3) a.g.e., ayn. sh.

(4) Nisâ Sûresi, 171. Âyet.

(5) Şiirleri, 274. Gazel.

(6) Zavalhı Çocuk, (3. Fasil — 6. Meclis, Şefika'nın sözleri.) İst. 1290,
s. 62.

şeklinde O'nun. herşeyin mutlak hâkimi olduğunu ifade eder.

Kızı Feride Hanım'a, 5 Zilkâde 1294'de Midilli'den gönderdiği mektubunda şöyle yazar :

«Allah büyük, her meşakkatin bir taraftan mükâfatını ihsân eder.»

«Allah Efendimiz»'in «Cümleden Ulu» olduğunu söyleyen (7) Nâmık Kemâl, EbuZZiyâ Tefvik Bey'e de :

«Allah, kardeşi kardeş; kesesini ayrı yaratmış.» (8) meselini hatırlatır.

Vatan Yahut Silistre piyesinin merkezî kahramanı İslâm Bey, Gönüllüler'e hitaben :

«Biz vatani muhafaza edeceğiz. Allah da bizi muhafaza edecek.» (9).

dedikten başka, Zekiye'ye de «Allah'ın büyüklüğü»nü söyler (10).

İman esaslarına sıkı sıkıya bağlı bulunan yazar; Celâleddin Harzemşâh'ın şahsında, Âhiret'te Allah'ın adâleti neyi gerektirirse ona râzî olduğunu (11), belirtir ve gene O'nun ağzından :

«Allah mu'înimiz olsun» (12) şeklinde, Allah'tan yardım diler.

«Allah'ın Adlî ne büyüktür!» (13) diyerek, Allah'ın adâletini tebci eden Nâmık Kemâl; Celâleddin ölürken kendisine :

«Allah.. Âmentü Billâhi ve Resulihî ...» (14) sözünü terennüm ettirir.

(7) Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli — 21 Zi'l-Hicce 1295.

(8) EbuZZiyâ Tefvik Bey'e Mektup. Midilli — 11 Cemâzi'el-âhire 1297.

(9) Vatan Yahut Silistre, (1. Fası — 4. Meclis) İst. 1307, s. 37.

(10) a.g.e., ayn. shf.

(11) Celâleddin Harzemşâh, (1. Perde — 6. Meclis) Mısır 1315, s. 35.

(12) a.g.e. (2. Perde — 3. Meclis) s. 88.

(13) a.g.e. (14. Perde — 1. Meclis) s. 356.

(14) a.g.e., (16. Perde — 2. Meclis) s. 413.

Gülnehâl, İsmet'e :

«Allah ile ahdim var.» (15) derken; İsmet de O'na :

«Benim Allah'ım Âdil'dir.» (16) karşılığını verir.

Osmanlı Tarihi'nde, 2. Sultan Murad'ın ölmeden önce başından geçen bir olay nakledilirken de aynı isme tesadüf olunur :

«Sultan Murâd bir gün sahrâda gezerken yanında bir derviş zuhûr etmiş ve : Pâdişâhım, Allah ile olacak vakitdir; dünyâ işi hitâm buldu diyerek çekilüb gitmiş idi. (..) Oradan sarayına gelince, başında bir şiddetli ağrı zuhûr etdi. Hastalandığının üçüncü Cum'a günü ki, 855 Muharremi'nin üçüncüsü idi, inzivâhâne-i İlliyyin'e rücû eyledi.» (17).

Tâlim-i Edebiyat Üzerine Bir Risâlesinde; Allah'ın, insanı terakki veya tahavvül için yarattığına işaret eden (18), Nâmık Kemâl şiirlerinde de; «İsm-i Âzam»'a şu şekilde yer vermiştir :

- a) Şeytânaddan dür olan hakk-gû'ya sad efsûs kim
Her sözü merdûd olur Allah'a isnâd etse de (19)
- b) Nâm-ı Ahmed nüsha-i icâde Bismillâh'dır
Pençe-i Âl-i abâ aynıyle bir Allah'dır (20)
- c) Mübârek bâd İslâm'ın medâr-ı şevket ü şâmı
Şehâdetdir sana Allah'ın en kıymetli ihsânı (21)
- d) Yâremize kimse fitil salmıyor
Tabutumuzu kaldıran kalmıyor
Allah bile öcümüzü almıyor
Müslüman olduksa gâvur mu olduk» (22)

(15) Gülnehâl, (1. Fasıl — 1. Meclis) İst. 1327 s. 17.

(16) a.g.e. (5. Fasıl — 4. Meclis) s. 157.

(17) Osmanlı Tarihi, Sultan Murâd-ı Sâni faslı. Cild : 3 Cüz : 5. İst. 1327 s. 290-291.

(18) Prof. Necmeddin Halil Onan, Nâmık Kemâl'in Tâlim-i Edebiyât Üzerine Bir Risâlesi. Ank. 1950 s. 8.

(19) Şiirleri, 71. Gazel.

(20) a.g.e. 229. Gazel.

(21) a.g.e. Midhat Paşa Hakkında Mersiye.

(22) a.g.e. Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler'inden; 9. Şiir.

2 — HAKİM :

«Hikmet sahibi» demektir. Allah'ın bütün emirleri, kulları için birer hikmettir; hayır ve menfaat kaynağıdır. O'nun hiçbir işi, gayesiz ve faydasız değildir. Bu itibarla, kâinatta herşey yerli yerinde yaratılmıştır; bir hikmete dayanır.

Şairimiz, gözün dahi vücudun arkasında değil; önünde yaratılmasını, zamanın tasarrufunu, âlemin bir nizam dahilindeki devrini Sâni-i Hakîm'e bağlar :

«Nazar, mâziye masrûf olmak lâzım gelse idi, Sâni-i Hakîm elbet basarayı arkada yaratırdı. Mâzide aradığınız nedir? Gâ'ib ettiğiniz ömrü taharri ederseniz heyhât! Zamânı kim i'âde edebilir? Âlemin devrini aksine çevirmeğe kim muktedir olabilir?» (23).

3 — HAKK :

Varlığı daima gerçek ve sâbit olan Allah'ın isimlerindedir. Varlığında, kendisinden başkasına muhtaç olmayan yalnız O'dur. Bütün kâinat, Allah'ın yaratmasıyla var olmuştur. Allah'tan başka herşey değişir, yıkılır, yok olur, tekrar yapılır. Bâki ise, ancak Hakk'tır (24).

Bu itibarla :

«Bilmem ki, kulun zulmünü Hakk'ın inâyetine nasıl tercîh ediyorsunuz?» (25).

sorusunu soran ve bu duruma hayret eden Nâmık Kemâl, Kâni Paşa-zâde Rifat Bey'e yazdığı ve Eylül 1282 tarihini taşıyan manzum mektubunda da :

Feyz-i ikbâlini irfânına mânend ede Hakk

Bu du'â virdim olur subh ile şamımda benim

diyerek, arkadaşı adına Hakk'ın yardımını ister.

Kâmil Paşa için :

(23) Rüyâ, İst. 1326 s. 15.

(24) Ali Osman Tathsu, Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi, İst. 1972, s. 132-133.

(25) Rüyâ, İst. 1326, s. 15.

«Sen mu'in-i ehl-i İrfansin sana Hakk'dır mu'in» (26) mısramı yazan ve kendisini de :

Ben ârifim ilm-i yakîn irfan-ı Hakk'dır zâtıma

Bir kâmilim yâr ü karîn eşrâf ü kümmeldir bana (27)

şeklinde, «ârif» ve «kâmil» olarak gören Kemâl Bey; Hakk'ın isbâtına, delil ve zannı terketmeyi kâfi bulur :

«İsbât-ı Hakk'a terk-i delîl ü zunûn yeter» (28)

Cenâb-ı Hakk'ın çok merhametli olduğuna :

«Cenâb-ı Hakk erhâm'dır.» (29) diye temas eden şâir :

«Cenâb-ı Hakk, bir mevcûdu icâd ettiği zaman Âdem'i de beraber icâd etmiş olur.» (30).

demek suretiyle, «Varlık» ve «insan» münasebetinde, O'nun yaratıcılığındaki nizamı belirtir.

«Biz yanılmamağ, Cenâb-ı Hakk'a mahsûs biliriz.» (31)

dedikten başka, O'nun adâleti; çocukları, atalarının yaptıklarına vâris etmemiştir, görüşünü ortaya koyar :

«Cenâb-ı Hakk'ın adâleti; ahfâdı, ecdâdın ef'âline vâris etmemiş.» (32)

Herşey, Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi dâhilindedir. Bu sebeple, şehit olmak da O'nun nasip etmesine bağlıdır :

«Eğer, Cenâb-ı Hak nasîb eder de, şehîd olursam..» (33)

Nihayet, şairimiz; «Hak-Teâlâ» ifâdesinin basit olarak Arapça ise de, tamlama olarak Türkçe olduğunu söyler :

(26) Şiirleri, Kâmil Paşa Hakkındaki Kasîde'den.

(27) a.g.e. 12. Gazel.

(28) a.g.e. 204. Gazel.

(29) Feride Hanım'a Mektup. Midilli — 24 Safer 1296.

(30) Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli — 6 Şubat 1297.

(31) Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli — 22 Nisan 1300.

(32) Cezmi, (Âdil Giray'ın sözleri) İst. 1305, s. 119.

(33) Âkif Bey, (1. Fasil — 1. Meclis) İst. 1326 s. 7.

«Hakk-Teâlâ, müfredât cihetiyle Arabî ise de, terkîb i'tiba-riyle Türkçe'dir.» (34).

4 — HÂLIK :

Herşeyi yoktan var eden, yaratan, yapan; bütün kâinâtın görüp, geçireceği hâlleri, hâdiseleri tayin ve tesbit eden Allah, bu sıfatları dolayısıyla «Hâlık» diye zikr olunur.

Nâmık Kemâl'in, Menemenli Rifat Bey'e, Midilli'den 26 Temmuz 1296 tarihinde gönderdiği mektubunda; O'nun İlâhî Adâlet'le ilgili —hatırlayamadığını kaydettiği— bir sorusuna cevaben :

«... maksadın Hâlık için adâlet neden lâzım olsun; ise, herşey Yed-i Kudret'inde değil midir? İstedliğini yapar!»

demesi, Hâlık'in yegâne kudret ve kuvvet sahibi olduğunun, güzel ve anlamlı bir ifâdesidir.

Hâlık, «yok»u «var» eden «Kudret» demektir. İnanmayanlar için, «yok»dan, «var»dan söz edilemez :

«Hâlık; dikkat et, yok'u var eden Kudret demektir. Eğer, münkir bulunacak isen, yok'dan var'dan bahs etmemeliyiz.» (35)

Hâlık'ı gerçek inanç sahipleri idrâk edebilirler. O, Kemâl'in ta kendisidir. Nitekim, muharririmizin :

«Mevcûdâd içinde nekâyisden âri yalnız Hâlık-ı Azîmü's-şân'dır. Hâl böyle iken, âsâr-ı beşer'de kemâl aramak, ayn-ı noksan'dır.» (36)

şeklindeki sözlerinde, bu husus açıkça ortaya konulur.

(34) Muâhezât-ı Edebiyye'yi Hâvi Bir Mektup'dan, Magosa — 1291.

(35) Menemenli Rifat Bey'e Mektup. Midilli — 6 Şubat 1297.

(36) Bahâr-ı Dâniş Tercümesi'nin Mukaddimesi, s. 14.